

O studiju njemačkog jezika na zagrebačkom Filozofskom fakultetu potkraj 19. i početkom 20. stoljeća

Ivana Cvijović Javorina, „Od ovih je njemački jezik za nas bez dvojbe najvažniji...“: prilozi za povijest nastave njemačkog jezika i studija germanistike na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu 1876.-1904., Zagreb: Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije, FF Press, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2016., 161 str.

Djelo mlade autorice Ivane Cvijović Javorina važno je za karakter hrvatske historiografije u nekoliko pogleda. Izraz je to tendencije doktorskog studija povijesti da potakne usmjereno istraživanje mladih znanstvenika u različitim područjima, ali i spisateljsku djelatnost samih (budućih) povjesničara. Istovremeno, probuđeno zanimanje za povijest matične ustanove fakulteta uvijek je vrijedan doprinos istraživanju intelektualne te povijesti organizacije rada različitih institucija u mnogobrojnim povijesnim okolnostima. Budući da zanat povjesničara nije moguće izgraditi bez interdisciplinarnosti, Cvijović Javorinu odlikuje još jedna kvaliteta profesorice njemačkog jezika i književnosti, čime joj se automatski otvaraju vrata najrazličitijih izvora na njemačkom jeziku kao poticaj za širenje perspektive unutar vlastite discipline. Pozicionirajući studij germanistike u različite društvene kontekste te sveučilišne okolnosti i odnose, ne bi bilo dobro zanemariti i ulogu Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije u njegovu poticanju na kritički pogled prema drugom i drugačijem.

Struktura knjige Cvijović Javorine izvedena je na nekoliko perceptivnih razina. Autorica donosi svoje istraživanje u dvojezičnoj verziji – hrvatskoj i njemačkoj, od kojih je potonja paralelno objavljena kao članak u dvjema publikacijama. Osim toga, pregled utemeljenja i konstituiranja studija germanistike organiziran je prema najreprezentativnijim osobama koje je moguće slikom sugestivno dočarati zahvaljujući mnogobrojnim (42) slikovnim priložima u kojima se, između ostalog, pojavljuju i snimke arhivske građe poput doktorskih disertacija, prijave predavanja ili, pak, prilozi poput novinskih izvještaja, različitih životopisa te „svakodnevnih“ slika poznatih osoba (npr. grofa Khuena-Hédervárya), zgrada (npr. zgrada Kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu) i privatnih fotografija (npr. barunice Walburge Quiquerez). Autorica također u poglavlju *Prilozi* donosi različite zakonske regulative, obavijesti o imenovanjima i osnutku seminara, prijedloge o otvaranju lektorata, statut seminara za njemačku filologiju, različita imenovanja profesora te razne prijedloge o utemeljenju Katedre za njemački jezik i literaturu. Tako približava knjigu široj publici (dvojezičnost) te dopušta čitatelju (aludirajući pritom prvenstveno na akademsku zajednicu, ali i na sve one koje zanima povijest Odsjeka za germanistiku) da sâm interpretira građu, vodeći se, prema potrebi, autoričinim sugestijama u članku. Da bi takva organizacija materijala uopće bila moguća, autorica je morala proučiti neobjavljenu građu Arhiva Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Hrvatskog državnog arhiva, Hrvatskog školskog muzeja, Universitätsarchiva u Grazu te Universitätsarchiva u Leipzigu, uz još povelik popis objavljenih izvora i literature.

Slijedeći germanističku nit do monarhijskih arhiva, Cvijović Javorina želi dopuniti istraživanja Viktora Žmegača i Marijana Bobinca (koja se prvenstveno odnose na razdo-

blje nakon 1945.), istražujući ranije razdoblje hrvatske germanistike u srednjoeuropskom kontekstu od 1876. (kada je osnovan lektorat za njemački jezik) do, prijelomno i široko uzete „gornje granice“, 1918. godine. Razmatrajući položaj njemačkog jezika u Banskoj Hrvatskoj u drugoj polovini 19. stoljeća, autorica se osvrće na germanističke silnice koje su u Banskoj Hrvatskoj, zahvaljujući administrativnim funkcijama i „njemačkom duhu“ organa vlasti do 1860., ali i nakon Listopadske diplome, bile snažnije od francuskih. Prevladavajuća jezična politika koja je konačno postavila njemački jezik na zavidan tron *obaveznog stranog živog jezika* uz supostojeći hrvatski jezik, odredila je i potrebu za razgovorom o budućnosti i naravi predavanja njemačkog jezika na Mudroslovnom fakultetu. Autoričin pogled na, kako kaže, skromne početke Katedre za germanistiku (osnovana je, s obzirom na položaj njemačkog jezika, tek 1895. godine) uvelike oblikuje složen odnos prema njezinim tvorcima. Pristup organiziranju teksta u obliku kratkih biografija ključnih imena hrvatske germanistike u tadašnjoj situaciji malobrojnog osoblja (napose predavača) na Fakultetu čini se kao logičan izbor, međutim, autorici ipak, unatoč samom karakteru teksta percipiranog u obliku informativnog članka, nedostaje detaljniji teorijski okvir u koji bi se protagonisti Julije Šajatović, Franjo Maxiner, Ivan Quiquerez, Josip Florschütz i Stjepan Tropsch uklopili. Ako ipak zanemarimo tu opasku pod zahtjevnim teretom sažetog organiziranja kompleksnih odnosa unutar akademske zajednice, možemo zaključiti da je Cvijović Javorina uspjela pozicionirati najvažnije aktere Katedre za germanistiku u različitim kontekstima, što je, uostalom, bio jedan od važnijih ciljeva njezina rada.

Da se ne radi samo u suhoparnom objašnjavanju koncepcije lekture, seminara, Katedre (odnosno „stolice“) te klasifikaciji obrazovanja (zašto je važna habilitacija ili što uopće znači predavati na gimnaziji u 19. stoljeću), svjedoči i autoričina namjera da поближе objasni psihološko i fizičko stanje spomenutih profesora (npr. Šajatovićevu naglu bolest i njezine učinke na njegovo radno mjesto) te odnos različitih institucija moći unutar akademskog prostora koji je često bio podložan i političkim previranjima (intervencija Izidora Kršnjavog pri imenovanju nedovoljno kompetentnog Ivana Quiquereza izvanrednim profesorom za njemački jezik i literaturu). Iznimno je pohvalno autoričino poigravanje dekonstrukcijom simboličke uloge „oca“ hrvatske germanistike te njezino isticanje mnogostrukosti same naravi osobe, a ne njezine nominalne titule (Quiquerez jest bio profesor i dobar znanstvenik, ali je njegova funkcija iznuđena, a moral upitan, dok je Tropsch bio uporan i marljiv, iako ne nužno najinventivniji kandidat kada je u pitanju doktorska disertacija). Nazvavši jedno od poglavlja *Josip Tropsch: pravi čovjek u pravo vrijeme na pravom mjestu*, Cvijović Javorina je vješto spustila metaforu „oca“ na realno tlo pojedinačnog zalaganja u ne baš idealnoj svakodnevnici, postavljajući Tropscha u praktične okvire regularne „borbe“ pri pokušaju uvođenja novina (pogotovo kada je u pitanju njemačka književnost), pri susretu s kritikama, nepopunjenim kolegijima bez dovoljno polaznika ili, pak, u odnosu s drugim intelektualcima koji su pretendirali na različita mjesta na Fakultetu (npr. Josip Florschütz podnio je molbu za habilitaciju iz germanistike s posebnim naglaskom na filologiju, ali Tropsch ju je odbio zbog, između ostalog, drugačijeg shvaćanja germanistike). Prednost koncepcije ovoga djela izražena je u širokoj bazi koja obuhvaća sve vrste odnosa: problem prisutnosti žena na Fakultetu i sveučilišne regulacije kada je u pitanju njihovo izvanredno i redovito slušanje kolegija, nelogičnosti i posljedice ljudskoga temperamenta, preklapanje privatnog i javnog, akademskog i političkog, funkcioniranje predavanja, struktura studija (npr. okolnosti pojave seminarske nastave ili važnost predavanja gramatike prema sugestiji Franje Markovića), obrazovni *habitusi* samih profesora itd. Time autoričin tekst

iskazuje svoj interpretacijski potencijal koji, zajedno s popratnim priložima i slikovnim materijalima, epilog svoje (prividne) nedovršenosti opravdano može tražiti u čitateljskom angažmanu.

Puno značenje knjige „*Od ovih je njemački jezik za nas bez dvojbe najvažniji*“ ostvaruje se tek kada je uklopimo u cjelokupan kontekst „zanatske misije“ doktorskog studija. Pri tome valja napomenuti da se sintagma u navodnicima percipira u najpozitivnijem mogućem smislu jer otvara prostor učenju te spisateljskim i istraživačkim inovacijama mladih znanstvenika. Zbog toga mogli bismo reći da djelo Ivane Cvijović Javorina, osim zrele istraživačke analize početaka germanistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, predstavlja i glas nove generacije povjesničara. Glas je to koji teži otvorenosti i interdisciplinarnosti, ali i razumijevanju činjenice da je pojedinačno čitanje povijesti tek jedno od mogućih čitanja. U svakom slučaju, takav bi se glas trebao čuti čim dalje i što snažnije.

Lucija Bakšić

Zločinci, psihijatri i politička javnost: razvoj koncepta moralnog ludila od osamnaestog stoljeća do danas

David W. Jones, Disordered Personalities and Crime. An Analysis of the History of Moral Insanity, London-New York: Routledge, 2016., 295 str.

Povijest psihijatrije nužno polazi od detaljnog istraživanja povijesti ludila kao koncepta i, samim time, od proučavanja narativa koji su formirali sâm koncept mentalne bolesti. Parafrazirajući Foucaultovu „arheologiju znanja“, samoj znanosti psihijatriji morala je nužno prethoditi dubinska spoznaja da se tajne ljudskog uma mogu spoznati s pomoću znanstvene metodologije. Jedan korak pri formiranju te spoznaje bilo je i znanstveno promišljanje morala. Moralno značenje, smatrano urođenom osobinom, jednim od najvažnijih aspekata „ljudske prirode“, prije ranog novog vijeka pripadalo je domeni svećenika, no s postupnom sekularizacijom znanja u 17. i 18. stoljeću počinju rasprave o tome tko će preuzeti brigu o moralu. Knjiga *Disordered Personalities and Crime. An Analysis of the History of Moral Insanity* engleskog profesora s University of East London Davida W. Jonesa govori o jednoj takvoj raspravi – o diskusiji između psihijatarâ, pravnika i političke javnosti o dijagnozi takozvanog „moralnog ludila“. Knjiga ima deset poglavlja u kojima Jones ističe temeljne prijemore između medicinske skrbi i pravosuđa, kao razvijajućih i rastućih elemenata moderne države koji su trajali od sredine 18. stoljeća do danas, a u pozadini kojih leže učestale promjene kriterija pri definiranju pojmova „normalnog“ i „patološkog“ u imaginariju zapadne znanosti. Jones pokazuje kako je razvoj moderne psihijatrije i modernog pravosuđa u uskoj vezi s razvojem političke javnosti u građanskim slojevima i načinom na koji je Jürgen Habermas u svom djelu *Strukturalna preobrazba javne sfere (The Structural Transformation of the Public Sphere, 1962.)* opisao početke rasprave pitanja od općeg značenja u javnoj

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 49

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2017.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 49

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Izvršna urednica / Executive Editor

Inga Vilogorac Brčić

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

Lektura / Language editors
Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)
Dražen Nemet (engleski / English)

Tisak / Printed by
Tiskara Zelina d. d., Sveti Ivan Zelina

Naklada / Issued
250 primjeraka / 250 copies

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*